T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

ROMA ORDUSUNDA LOJİSTİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof Dr. K. Levent ZOROĞLU

HAZIRLAYAN
M. Bülent ŞENOCAK
034203012002

KONYA
2007

İÇİNDEKİLER

1. Giriş……6
2. Lojistik……...6
2.1. Lojistiğin Tanımı……....6-7
2.2. Donanım Hizmetleri…….. 7-8
2.3. Bakım Hizmetleri…….. 8
2.4. Yer Değiştirme…….. 8-9
3. Roma Ordusu……9
3.1. Roma Ordusunun Asker Kaynakları……..9-16
3.2 Lejyonların Oluşumu……15-16
3.3. Roma Ordusunun Organizasyonu…….. 17-18
3.4. Romanın Askeri Gücü……... 19
3.4.1. Piyade Sınıfı……..... 19
3.4.1.1. Velites……19-20
3.4.1.2. Hastati……..20-21
3.4.1.3. Princepes ve Triarii……...21
3.4.2. Süvari Sınıfı……...21-22
3.4.2.1. Süvari……. 22
4. Askeri Teçhizatlar……. 22
4.1. Miğfer…… 22
4.2. Bot……. 22-23
4.3. Vücut Koruma Zırhları…….. 23
4.3.1. Lorica Hamata……... 23-24
4.3.2. Lorica Squamata ……...24
4.3.3. Lorica Segmentata……24-25
5. Roma Askerinin Silahları…….. 25
5.1. Hafif Silahlar……. 25
5.1.1. Kalkan……25
5.1.2. Zırh……..... 26
5.1.3. Pilum……..26
5.1.4. Pugio ……26
5.1.5. Gladius……...27
5.2. Ağır Silahlar……... 27
5.2.1. Ballistae…… 28

5.2.2. Onager……28-29
5.2.3. Ağır Silahların taşınması ve imal edilmeleri 29
6. Taşımacılık ……29-30
6.1. Taşımacılıkta kullanılan hayvanlar……....30-32
6.2. Ulaştırma……....32
6.2.1. Resmi Posta Arabası……..32-33
6.2.2. Sarnıç Arabası……...33
6.2.3. Yük Arabası……...33-34
7. Lojistik ve Yürüyüş……..... 34-37
7.1. Ordu Yürüyüşü……..37
7.2. Yürüyüş kolunun Organizasyonu……..38
7.3. Seferde ordu ihtiyaçlarının taşınması……39-40
7.4. Kamp Yeri……40
7.5. Kamp yapımı……41
7.6. Hizmetliler ve Kamp Takipçileri……...41-43
8. Yerleşik Lejyonlar…… 43
8.1. Yerleşik lejyonlarda Yerleşim düzeni……43
8.2. Yerleşik Lejyonlarda Lojistik…….43-46
8.3. Yerleşik Lejyonlarda Askerlerin Beslenmeleri..46-47
9. Roma Döneminde Tıp……48
9.1. Roma Ordusunda Sağlık Hizmetleri……..48-49
10. Roma Askerlerinin Sosyal Hakları……50
10.1. Askerlerin Ücretleri……...50-51
10.2. Askerlikten Ayrılma(Emeklilik)……52-53
10.3. Evlenme Hakkı……..54-55
Degerlendirme ve Sonuç…….…….56-57
Summary……..……..58
Bibliyografya ve Kısaltmalar…….59-62
Resimler ve Haritalar listesi…….……63-64
Haritalar…… I-III
Resimler…….…IV-XXII

ÖNSÖZ

Kuruluşunda bir şehir devleti olan Romanın, zaman içinde büyüyerek bulunduğu çağlarda dünya egemenliğini ele geçiren ve bir imparatorluğa dönüşmesinin nedenleri ile ilgili çalışmalar yapılmakta ve ayrıca Anadolu yarımadasını da yüzyıllar boyunca egemenliğinde tutmayı başaran bu imparatorlukla ilgili araştırma ve çalışmalar, Türkiye'de de yapılmaktadır.

Roma'nın bir dünya imparatorluğuna dönüşmesini sağlayan bir çok nedenden bahsedilebilir. Bunlar arasında, Romalı olma ruhu, Yönetim politikaları, karşısında kendi gücüne benzer başka güçlerin olmaması v.b. birçok neden ortaya konularak Roma İmparatorluğunun dünya egemenliğini ele geçirmesi açıklanabilir.

Bu nedenler arasında Roma'nın askeri gücü de önemli bir yere sahiptir. Roma İmparatorluğunun askeri gücü ile ilgili olarak yapılan çalışmalar, Roma ordusunun lojistik hizmetlerini nasıl sağladığına dair çalışma oldukça azdır ve bu çalışmalar yayınlandığı eserlerde, görüldüğü kadarıyla dipnotlar ya da ekler biçiminde yer almaktadır. Bu durum antik kaynaklar incelendiğinde, günümüz çalışmalarına benzer biçimde birer

cümleyle ya da satır aralarına serpiştirilmiş olarak değinilmekte ya da hiç bahsedilmemektedir.

Günümüz ordularında da kolayca görülebileceği gibi sağlam temellere dayanmayan ve düzenli bir lojistik akışı olmayan, bir askeri gücün, sürekli olarak askeri başarılar elde edebilmesi mümkün görünmemektedir.

Roma ordusu askerlerinin hangi silahları kullandığı, askerlerin hangi yemekleri yedikleri ve yiyeceklerinin nasıl ve nereden sağladıkları ya da ordunun teçhizatının nasıl taşındığından bahsetmek herhalde geçmişte olduğu gibi günümüz insanına da pek de çekici gelmemekte ve üzerinde çalışmaya değer bulunmamaktadır.

Bizi bu tez konusunu seçmemize ve üzerinde çalışmaya değer bulmamamız temel nedeni de budur. Lojistik üzerinde çalışarak Roma Ordularının sürekli olarak parıltılı zaferler kazanabilmesinin daha kolay anlaşılabileceğine inanıyoruz.

Bu tezin araştırılması ve hazırlanması sırasında büyük bir sabırla yol gösteren çok değerli hocam Prof.Dr. Levent ZOROĞLU'na, bu tezin yazılmasında yardımcı olan sevgili

Volkan TÜZÜN'e ve Gaye GÖNÜLAL'a, bana anlayışla yaklaşan sevgili eşim Şenel ŞENOCAK ve Sevgili oğlum Ahmet ŞENOCAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Bülent ŞENOCAK

KONYA/2007

1. GİRİŞ

Bir dünya imparatorluğu haline gelen Roma İmparatorluğu bu başarısını çağındaki devletlere göre oldukça güçlü bir orduya sahip olmasına da borçludur.

Böyle bir gücü oluşturabilmek ve bu gücün savaşabilmesini sağlamak için de en az ordu kadar önemli ve güçlü bir lojistik sistemine ihtiyaç duyacağı açıktır.(ordunun ihtiyaç duyduğu silahların hazırlanması, her an kullanıma hazır tutulması, askerlerin iaşesi ve barınma ihtiyaçlarının hazırlanması ve ihtiyaç duyulan bölgeye ya da bölgelere ulaştırılması, ulaştırma için yolların yapılması ve sürekli bakımlı tutulması gibi.) Birçok öğeyi içinde barındıran lojistik kavramı bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

2. LOJİSTİK

2.1. Lojistiğin Tanımı

Logos: Söz ve Logic: Bilimsel anlamlarına gelen bu kelimeler beraber kullanıldıklarında bilimsel söz anlamındadır.

Ayrıca akıl yürütme ve hesaplama anlamında kullanılabilmektedir. Temel olarak;

1. Askeri lojistikle ilgili olan kullanımı

2. Örgütlenme araçları ve yöntemleriyle ilgili kullanımı olmak üzere iki farklı kullanım sahası söz konusudur.

Lojistik kelimesi birbirinden farklı kavramları içerdiğinden ve içerdiği kavramların sürekli olarak gelişmesi ve genişlemesiyle tam olarak bir tanımlamasının yapılabilmesi mümkün olamamaktadır. Askeri anlamda lojistik kelimesinin temel olarak üç madde halinde açıklanması gereği ortaya çıkmaktadır. [1]

2.2. Donatım Hizmetleri

Bir askeri gücün ihtiyaç duyacağı gerekli silah, donanım, teçhizat, yiyecek, giyecek ve barınma olanakları(Çadır, uyku teçhizatları gibi) Ayrıca süvari sınıfı için at veya deve ve bu hayvanlarda kullanılan savaş teçhizatları, beslenmeleri ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması. Böyle bir birliğin komutasını elinde

[1] Laurousse 1994, 1535

bulunduran komutanlığın; yukarıda anılan ihtiyaçların istediği yerde ve zamanda karşılanması işlemlerini içerir.

2.3. Bakım Hizmetleri

Bir birliğin savaşma gücünü sürekli olarak hazır tutmak anlamına gelir. Sınırları oldukça geniş bir kavram olan bakım, yaralıların savaş bölgesinden uzaklaştırılmasından, zarar görmüş teçhizatların ve gereçlerin onarılması veya yenileriyle değiştirilmesine kadar pek çok öğeyi içermektedir.

Bakım etkinlikleri doğrudan doğruya vurucu güce sahip her çeşit birlikte birinci derece de önem taşır. Bu öğeleriyle bakım hizmetleri savaşta, sonucu belirleyici bir işleve sahiptir.

2.4. Yer Değiştirme

Asker, askeri silah ve teçhizatları ile diğer barınma gereçlerinin bir yerden bir başka yere taşınması, lojistiğin diğer öğeleriyle bir bütünlük oluşturur. Yer değiştirme işleminin yapılabilmesi, kara ulaşım araçlarının ve ulaşım yollarının her an kullanılabilir durumda tutulmasını(bakımlarının sürekli olarak yapılmasını)zorunlu kılar.

Yukarıda lojistik kavramı anlatılırken bahsedilen maddelerden de anlaşılabileceği gibi temel olarak lojistik; Komutanlığın ihtiyaç duyduğu birliğe ait teçhizat ve diğer gereçlerin istenilen sayıda, istenilen miktarda ve istenilen yerde hazır bulundurulması olarak özetlenebilir.

3. ROMANIN ASKERİ GÜCÜ

3.1. Roma ordusunun asker kaynakları

Servius Tullius (M.Ö. 578-534)'ın yönetimi zamanında Roma halkının erkeklerine askerlik hizmeti zorunlu hale getirildi. [1]

Konsuller asker yazmak üzere geldiklerinde, halk bilgilendirilir ve askerlik hizmeti olanlar Roma'ya gelir ve Capitoline'de toplanırlardı.[2]

Roma vatandaş sayısının kazanılan topraklarla birlikte artmasıyla birlikte her zaman eli silah tutan herkesin çağrılmasına çoğu zaman gerek duyulmamaktaydı. Roma çoğu

[1] Sekunda-Northwood 2005,14
[2] Polybius, VI, 10

zaman her biri ikişer legion'dan oluşan iki konsul ordusunu yeterli görüyordu.[1]

M.Ö. Dördüncü yüzyılın sonlarında İtalya içinde ve Romanya komşu devletleri (Lavinium, Aricia, Nomentum, Pedum, Velitra ve Antium) yenmesiyle ve onların topraklarını kendi topraklarına katmasıyla yeni bir vatandaşlık ortaya çıktı ve adı geçen devletlerin insanlarına, tam Roma vatandaşlık hakkı verilmesiyle, vergi alma sınırlarının mükelleflerinin artmasıyla ve büyük oranda insan gücü artısı ile Roma gerek ekonomik gerekse askeri anlamda daha önceki durumuyla kıyaslandığında devasa bir güç kazandı.

Pön Savaşlarının bitmesi Scipio Afrikanus'a bir grup deneyimli subayı ve yüksek eğitimli profesyonel bir asker grubu bıraktı. Bu savaşlardan sonra Roma bir daha işgal tehlikesiyle karşılaşmamış olmasına rağmen, yeniden böyle bir durumla karşılaşabilir düşüncesiyle, Pön Savaşları Roma'da profesyonel askerliğin yolunu açtı. [2]

[1] Demircioğlu 1993, 180
[2] CAH 1971, 443-444

Bu durumun oluşmasında Roma'nın savaştığı ve kendi gücüne benzer güçte devletlerin tarih sahnesinden silinmesi ve yaşamlarına devam eden devletlerin Roma'nın sahip olduğu askerin gücün daha altında ikinci, üçüncü derecede askeri güce sahip devletlerin olmasıdır.

Roma'nın bütün askerlik gücünü kullanmaması zaman içinde işe yararlılıkta eğilim azalmasına ve devlet zorlama işini yumuşattığı ölçüde, özellikle hali vakti yerinde olan çevrelerde, kendini askerlik hizmetinde kurtarma çabaları da kuvvetlenmiştir.[1]

M.Ö. 107 yılında Konsul Marius, mülk sahipliği ilk askerlik hizmeti arasındaki geleneksel bağı koparıp işçilerinde para karşılığı asker olabilme kuralını getirdi. Bu tarihten sonra askeri hizmet kamusal bir ödev olmaktan çıkıp bir meslek haline dönüştü ve ordu yurttaşlar ordusu olma niteliğini yitirdi ve profesyonel ordu durumuna geldi. Bu sistem sayesinde daha önce hiçbir geliri olmayan topraksızların, alt sınıfların düzen için bir tehlike olmaları önleniyor ve orduya büyük savaşlar için gereken yeterli asker sayısını sağlıyordu. [2]

[1] Hense 1948, 295
[2] Agaoğulları-Köker 1991, 31

M.Ö. 1 yüzyıl başlarında politik bildiri ve propaganda askere gideceklerin davranışlarında belirli olmaktan çok, generallere kişisel bağlılık daha fazla dikkate alınmaya başladı. Cumhuriyetin geç zamanlarında kişisel ya da özel ordular oluşturulmaya başlandı. M.Ö. 134'de Scipio'nun, M.Ö. 83'de Pompeius'un[1], M.Ö. 51 yılında Caesar'ın[2], M.Ö. 49'da Domitius Ahenobarbur'un kendi topladıkları adamlarını asker olarak istihdam etmeye başladılar. Pompeius kendine ait olan bir tümeni, üç tümene çıkardı. [3]

M.Ö. 49 yılında Picenum kasabası kapılarını Caesar'a açtı ve kasaba vatandaşları Caesar'ın askeri standartları altında olmasına rağmen Caesar'ın komutası altında askere alındılar. Büyük yokluk içersindeki bu insanlara en güçlü motivasyon aracı olarak, maddi çıkar sağlayabileceklerinin söylenmesiydi.[4]

M.Ö. 49–32 yılları arasında Roma'nın yaklaşık 420.000 kişilik bir askeri gücü vardı. Bu gücün büyük çoğunluğu İtalyanlardan oluşmaktaydı. Genel olarak askere gitmek halk arasında çok popüler değildi ve geniş bir mecburi askerlik

[1] Brunt 1962, 76–77
[2] CAH 1971, 136
[3] Brunt 1962, 76-77
[4] Brunt 1962, 77

hizmeti olmasaydı, bu sayıda kişinin askere alınması mümkün almazdı.(Lejyonların sahip oldukları gücü koruyabilmeleri için, yıllık 15000-16000 civarında yeni askere ihtiyaç duyuyorlardı.) Bu zorunluluktan dolayı Augustus barış ortamı oluşturmayı istemekle birlikte, zorunlu askerlikten de vazgeçemedi. Yine de İtalyan halkını zorlamadan askerliğe katılmalarını sağlayarak İtalya'daki zorunlu askerliği sınırladı. Bu durum M.S. 6 ve 9 yıllarında olduğu gibi askeri kriz zamanlarında herkese zorunlu askerlik hizmeti yeniden kuruldu. Bu kriz zamanlarından sonra azalan miktarda da olsa çok sayıda İtalyan asker alınmaya devam edildi. [1]

M.S. birinci yüzyılda Lejyonlara, Roma eyalet vatandaşlarından ya da askere alındıktan sonra vatandaşlık hakkı verilen kişilerde alınmaya başladı. Birçok asker, batıda İspanya, Fransa, Almanya ve Avusturya'dan, doğuda Asya'daki Grek şehirlerinden ve Makedonya'dan orduya alındı. Bu yapılırken o bölgelerin insanlarının doğdukları toprakları ve ailelerini daha iyi savunacakları düşüncesi, o insanların askere alınmasında önemli bir yere sahipti. Bu bölgelerden asker alma işi yönetim problemlerin, taşıma problemlerini ve askerlerim atanma problemlerini azalttı. Bu durum, askerler içinde

[1] Campbell 2000, 9

evlerinin yakınlarında askerlik hizmeti yapmalarından dolayı kolayca kabul edilebilirdi. [1]

Askerlik hizmetinden emekli olan askerlerden oluşan, eski asker yerleşim birimleri, zaman içinde büyüyerek her ne kadar orduya asker kazandırmak amacıyla kurulmamış olsalar bile yeni asker temini için önemli bir yere sahip oldular, bu eski asker yerleşim yerlerinin M.S. ikinci yüzyıl sonlarına kadar Roma Lejyonlarına asker katkısı oldukça büyük miktarlardadır.[2]

M.S. ikinci yüzyılın sonlarında Lejyonlar ve yardımcı birlikleri Roma İmparatorluğu içindeki 19 eyalette kalıcı üslere yerleştirildiler. Bu kalıcı üslerin etrafında yerleşim yerleri oluşmaya başladı. [3]

M.S. üçüncü yüzyılda, eyaletlerdeki kalıcı üsler etrafındaki yerleşim yerlerindeki insanlarda askere alınmaya başladı. Üçüncü yüzyıl içersinde önemli bir asker kaynağı haline geldiler. [4]

---

[1] Campbell 2000, 9
[2] Campbell 1978, 212
[3] Campbell 2000, 140
[4] Campbell 1978, 214

Ayrıca M.S. 270–275 yıllarında Aurelian, Vandallar gibi Roma'ya karşı savaşmış olan ve savaşçı bir karaktere sahip olan Vandallardan insanları da orduya alarak, orduya ilaveli bir insan kaynağı sağladı. [1]

M.S. dördüncü yüzyılda eski askerlerin zorlamasıyla kendi oğulları da orduya asker olarak kaydedilmeye başladı ve böylece babadan oğla geçen askeri hizmet başladı. [2]

3.2. Lejyonların oluşumu

Lejyonların ilk defa ne zaman oluştuğu bilinmemekle beraber, Romalıların Phalanx askeri sisteminin(Phalanx askeri sistemi Yunanistan'da ve Büyük İskender tarafından da kullanılmaktaydı.) farklı bölgelerde ve farklı düşmanlarına karşı yetersiz kalmaya başladığının fark edilmeye başlamasıyla birlikte oluşmaya başladığı düşünülmektedir. Bu durum için kesin deliller olmamakla birlikte M.Ö.390 yılında Galyalıların Roma'yı ele geçirmeleriyle birlikte daima hazır ve eğitimli askeri bir birliğe ihtiyaç olduğu Konsul Camillus ve Roma vatandaşlarınca da fark edilmesi, lejyonların oluşumu ile ilgili

[1] Campbell 2000, 232
[2] Campbell 1978, 214

düşünsel ve ihtiyaç boyutunun oluştuğu düşünülebilir. Bu tarihten önce, Romanın askeri stratejisi, ihtiyaç halinde Roma vatandaşlarının silah altına alınarak savaşılması ve savaş sonrasında vatandaşlarının kendi sivil hayatlarına dönmesi şeklindeydi.

M.Ö. 390 tarihinin lejyonların oluşturulmaları için bir milat olmakla birlikte hemen lejyon sistemine geçilememiştir. Bu durumun nedeni, o dönemde Roma'nın ekonomik durumunun bir lejyonu idame ettirebilecek yeterlilikte olmaması yönündedir.

Lejyon sistemine reform olarak bir seferde geçilmediği, zaman içinde yavaş yavaş geçildiği düşüncesi daha uygundur. Çünkü tarihçi Livy'nin açıklamalarından M.Ö. 340 yılında lejyonun işlevsel hale geldiği anlaşılabilmektedir.[1]

Zaman içerisinde değişen koşullara uygun olarak lejyonlarında değişip gelişme gösterdiği, asker sayısının azalıp arttığı, yeni sınıfların ilave edildiği (Socii gibi) bilinmektedir.

[1] Gulliver 2005, 15

3.3. Roma Ordusunda Organizasyon

1200 Velites → Hafif Piyade
1200 Hastati → Ağır Piyade
1200 Principes → Ağır Piyade
600 Triarii → Ağır piyade
300 Süvari

Süvariler kendi içinde 10 bölüme (turmae) ayrılır ve her bir turmae'ye Decurio ünvanı verilen süvari komutanı kumanda ederdi.

Manipulus: Velites ve Hastati askerlerinden oluşan ve her biri 120 askerden oluşan birlik.

Centurio : Triarii askerinden oluşan ve her biri 60 Triarii askerinden oluşan birlik.

Yukarıda sayıları belirtilen asker sayıları, askerin kullanılacakları duruma göre sayıları arttırılıp azaltılabilirdi. Fakat Triarii her zaman sabit kalır, değişmezdi. [1]

[1] Gulliver 2005, 17

Roma ordusunun bu düzeni Lejyon olarak adlandırılmıştır. Yukarıda sayıları belirtilen lejyonlardaki asker sayıları sabit olmayıp, sayıları lejyonun bulunduğu bölgeye, saldırı ihtimalinin arttığı dönemlere ya da ihtiyaç durumuna göre arttırılıp azaltılabilirdi.

Ayrıca özel amaçlarla kurulmuş olan taburlar(cohort) da lejyonların görev alanı dışında kalan alanlardaki boşlukları dolduruyordu.

Cohortes Praetoriae, lejyonlarda muhafız kıtaları olarak görev yapmaktaydı.

Cohortes Urbanae, büyük şehirler yakınlarında konuşlandırılmışlar ve bulundukları bölgedeki şehirleri korumakla görevliydiler.

Cohortes Vigilum, askeri olarak teşkilatlandırılmış itfaiye taburuydu.

3.4. Roma askeri sınıfları

3.4.1. Piyade sınıfları

3.4.1.1. Velites

Roma ordusunun en genç ve en tecrübesiz asker sınıfı olarak nitelendirilir.

Bir kılıç, mızraklar ve kalkan taşır. Kalkan(Parma), 3 feet çapında, yuvarlak ve vücudu koruyacak kadar büyüklüğe sahiptir

Başına galea denilen, üzerinde herhangi bir rütbe alameti belirtmeyen koruyucu bir miğfer giyer.

Bazen kurt ya da benzer bir hayvanın derisiyle de vücudunu kaplar. Bu hayvan derisi bir koruma sağlamakla birlikte, kendi komutanının da kendisinin tehlike karşısında cesaretinin ve atılganlığın görülmesi veya dikkati çekmesini sağlar.

Taşıdığı mızrak, uç kısmı inceltilmiş ve bir dereceye kadar çekiçlenerek keskinleştirilmiş ucu ile atıldığında bir cisme dik olarak çaptığından itibaren bükülen bir uca sahip olan bu mızrak, düşman tarafından tekrar kullanılması mümkün

olmazdı. Aksi takdirde atılan bu mızrak düşman tarafından da kullanılabilirdi[1].

3.4.1.2. Hastati

Roma ordusunda Velites sınıfından sonra gelen asker sınıfıdır.

Scutum denilen dört feet uzunluğunda ve iki feet genişliğinde, iki ağaç tabakasının birleştirilmesi oluşturulmuş, dış yüzeyi önce kalın bir kumaşla ve kumaşın üstüde öküz derisi ile kaplanmış, alt ve üst kenarları plakalar ile kaplanarak yukarıdan ve aşağıdan gelecek kılıç darbelerine karşı güçlendirilmiş ve yere konulduğunda dayanak olarak kullanılan taş, kargı, ok veya mızrak' a karşı orta kısmı demir plaka (umbo) ile güçlendirilmiş bir kalkan taşırlar.

Vücudun sağ tarafında kalçadan dize kadar olan bölüme İspanyol kılıcı olarak anılan bir kılıç asarlardı. Gladius denilen bu kılıç sağlam ve bükülmezdir. Bunlara ek olarak iki adet pilum taşırlardı.

[1] Polybius, VI, 11

Başlarına pirinçten koruyucu başlık giyerlerdi. Bu başlık üzerine üç adet mor ya da siyah tüy takarlardı. Tüylü olan bu başlık hastati'nin gerçek boyundan daha uzun boylu gösterir ve soylu bir dış görünüm de sağlarlardı.

Vücutlarının üst bölümüne hareket kolaylığı sağlayan demir plakaların birbirlerine tutturulmasıyla oluşturulan bir zırh giyerlerdi. [1]

3.4.1.3. Principes ve Triarii

Hastati sınıfı asker gibi silahlanan ve koruyucu donanımı aynı olan Principes ve triarii'nın hastati'den farkı; pilum yerine uzun mızraklar(Hastae) taşımalarıdır.[2]

3.4.2. Süvari sınıfı

3.4.2.1. Süvari

Süvarinin kullandığı silahlar, antik yunanlıların süvari sınıfı silahlarına benzer silahlar kullanmışlardır.[1] Süvari, zırh

[1] Polybius, VI, 11–12
[2] Polybius, VI, 12

giyer ve başına koruyucu başlık takardı. Kalkan taşır ve silah olarak mızrak ve kılıç kullanırdı.[2]

4. ASKERİ TEÇHİZATLAR

4.1. Miğfer

Roma başlıkları genel olarak Kelt başlıklarından etkilenmiştir. Yapımında demir ya da bakır alaşımları kullanılmıştır. Ayrıca bronzdan ve pirinçten yapılmış olanları da bulunmaktadır. Temel özellikleri kafatasını kapatan bir kase şeklindeydi. Başlık değişmekle birlikte yüz ve kulaklar, savaş emirleri duyabilsinler önlerini ve çevrelerini duyabilsinler diye açıkta bırakılırdı. Süvarilerin başlıkları; piyade başlıklarından farklı olarak kulaklar ve yüz kapatılırdı. Ayrıca boyun arkasında bir çıkıntıda, boynun arka kısmını korurdu. [3] (Resim-I)

4.2. Bot

[1] Polybius VI, 12
[2] Fuller 1998, 79
[3] Fields 2006, 12

Bot (Caligae), genel olarak öküz derisinden yapılırdı. Taban bir bütün olarak askerin ayağına göre kesilirdi. Sonra topuk kısmı dikilirdi. Fakat ayağın üst kısmı tabana dikilmiş deri parçaları ile kapatılırdı. Topuğun üst kısmından başlayarak deriden yapılmış ip ile bacağa sarılarak ayaktan çıkmaması sağlanırdı.

Süvariler, botlarına demir ya da bronz mahmuzlar takarlardı. Mahmuzlar, bütün imparatorluk dönemi boyunca takılmıştır. Ren-Danube sınırlarında görev yapan süvari birliklerinde özellikle kullanılmıştır. [1] (Resim-II)

4.3. Vücut Koruma Zırhları

Roma askerleri vücutlarını kılıç, mızrak darbelerinden ya da oklardan korumak amacıyla üç türlü koruma zırhı kullanmışlardır.

4.3.1. Lorica Hamata

Birbirleriyle birleştirilmiş demir halkalardan yapılmıştır. Bu halkalar ortalama 1 mm kalınlığında ve 3-9 mm dış çapa

[1] Fields 2006, 13

sahiptir. Her bir halka, diğer dört tane halka ile birleştirilerek bir tür örgü oluşturup zırhı oluştururdu. Bu şekilde oluşturulmuş Lorica Hamata yaklaşık olarak 10-15 kg ağırlığa sahiptir. Ağırlığına rağmen hareket serbestliği sağlaması sebebiyle bir elbise giyer gibi giyilebilmesi nedeniyle o dönemde oldukça tercih edilen bir zırh türüydü. [1] (Resim-III)

4.3.2. Lorica Squamata

1-5 cm uzunluğunda küçük bakır alaşımı ya da demir parçalarının balık puluna benzer şekillerde birbirleriyle birleştirilmeleriyle oluşturuluyorlardı. [2] (Resim-IV)

4.3.3. Lorica Segmentata

Büyük metal parçaların birbirleriyle birleştirilmeleriyle oluşturuluyordu. Lorica Segmentata'nın farklı türleri vardır. Omuzları koruyan parçalar, sırt ve göğüs bölgesini koruyan parçaların birbirlerine birleştirilmesiyle oluşturulan zırhın yanında, bütün gövdeyi ve sırtı koruyan ve omuzda birleştirilen

[1] Fields 2006, 14
[2] Fields 2006, 14

ve iki parçadan oluşturulan Lorica Segmentata'larda kullanılmıştır. [1] (Resim-V)

5. ROMA ASKERLERİ SİLAHLARI

5.1. Hafif silahlar

5.1.1. Kalkan

Yaklaşık 75 cm. genişliğinde ve 1.4 metre yüksekliğine doğru ovalleştirilmiştir. İki ahşap parçanın birbirine yapıştırılmasından sonra, dış tarafı önce kalın bir kumaş ile (çadır bezi, branda benzeri vb.) kaplanır, sonra bunun üzerine deri kaplanırdı. Kalkanın alt ve üst kısımlarına metal plakalar takılarak kılıç veya balta gibi savaş aletlerine karşı dayanıklı hale getirilirdi. Dış yüzüne çeşitli şekiller ya da motifler yapılırdı. (Resim-VI)

Peter Connolly tarafından Kasr el harit'te bulunan kalkanın rekonstürüksiyonu yapmış ve bir kalkanın yaklaşık 10 kg. civarında olduğunu tespit etmiştir. [2]

[1] Fields 2006, 14
[2] Sekunda 2005, 4-5

5.1.2. Zırh

Giysi bölümüne bakınız.

5.1.3. Pilum

İki parçadan yapılmış olan pilum, ahşap ve metal kısımdan oluşmaktadır. Metal kısmının ucu bir ok başına benzer. Şekilde de yapılmış, gövde kısmı ince bir şekilde devam ederek ahşap kısma iki adet metal çivi ile tutturulmuştur. Ahşap kısmı mızrak biçimindedir. Pilum'un yaklaşık uzunluğu 1.8 metre civarındadır.

Pilum'un metal kısmının ince yapılmasının nedeni, herhangi bir engele çarptığında (kalkan, zırh gibi) bükülmesi ve düşman tarafından tekrar kullanılamamasıdır. (Resim-VII)

5.1.4. Pugio (Kama)

Bıçaktan farklı olarak iki yüzü de keskinleştirilmiştir ve yaklaşık 22,5cm. uzunluğundadır. Kınına konularak askerlerce, vücutlarının sol tarafına takılarak taşınırdı. (Resim-VIII)

5.1.5. Gladius (Kısa Kılıç)

Bütün ağır piyade askerlerince taşınan gladius, her iki yüzü de keskinleştirilerek etkinliği arttırılmıştır. Yakın dövüş amacıyla kullanılan bu kılıç, kınına takılarak vücudun sağ tarafında taşınırdı. (Resim-IX)

5.2 Ağır Silahlar

Romalılar ağır silah yapımında çok usta insanlar değillerdi. Kendilerinden önce yapılmış ağır silahları(Katapult, Mancınık gibi) taklit ederek imal etmişler ve büyük ölçüde kullanmışlardı. Bu ağır silahlar daha önceleri Yunanlılar ve Kartacalılar tarafından da kullanılmışlardı. Fakat kullanırken silah ve silah parça terminolojisinde (Yunanca: choeinix, Latince: modiolus, Türkçe: rondela gibi) ve silahların biçimlerinde ve dizaynlarında da değişiklikler yapmışlardı.[1] Fakat bu değişiklikler silahın yapısının önemli ölçüde değişmesini ve gelişmesini sağlamamıştır.

[1] Campbell 2003, 24

5.2.1. Ballista (Katapult)

Eski Yunanlılar tarafından kullanılan gastraphetes'ten esinlenilerek (Gastraphetes: Karın üzerine konularak, sistem üzerinde bulunan yayın gerilerek, tetik mekanizmasının devreye sokulmasından sonra, üzerine yerleştirilen okun, tetik mekanizmasına basılarak okun ileri doğru fırlatılması esasına dayanan hafif silah.) yapılmıştır.

Zaman içerisinde sadece ok atmak için değil aynı zamanda çeşitli ağırlıklardaki taş gülleleri atmak amacıyla da kullanılmıştır. Taş güllelerin ağırlıklarına göre katapultlar da ebat olarak büyüyordu.

Vitruvius, M.S. 25 yıllarında yazdığı 'De Architectura' adlı kitabında bu ağır silahların yapımı ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir.

5.2.2. Onager(Mancınık)

Temel olarak mantığı ballista da olduğu gibi yay vazifesini gören(ip, kadın saçı gibi maddelerden yapılan)sistemin gerilerek ucuna konulan -kolayca fırlatılması

sağlayacak şekilde küçük bir sepeti andıran-taş güllenin fırlatılmasını sağlayan bir düzenektir.

Onager'in boyutları, attığı güllenin ağırlığına ve atılması istenilen mesafeye göre değişmekteydi

5.2.3. Ağır Silahların Yapılmaları Ve Taşınmaları

Taşıma zorlukları göz önüne alındığında, gerek ballista(özellikle çok daha büyük taş gülle fırlatanları) ve gerekse onager oldukça ağır silahlardı. Arkeolojik verilerden(Traian sütunundaki kabartma) bu silahların tekerlekleri olmadığı(hareketli olmadıkları) anlaşılabilmektedir. Bu ağır silahlar büyük bir ihtimalle savaş yada kuşatma yapılmadan önce imal edilmekteydiler.[1]

6. TAŞIMACILIK

Hamol (Saccarius), her yola bir taşıt ya da yük hayvanına göre çok daha kolay uyum sağlar. Gemi ambarlarına girebilir,

[1] Traian sütununda araba üzerinde bir ballista görünmektedir.Bu ballista büyük ihtimalle ok a tan atan yada küçük çapta taş fırlatan bir ballista olmalıdır. Çünkü daha büyük çaplarda taş atan ballistaların(özellikle Vitruvius tarafından tanımlanan) bir çift tekerlek üzerinde taşınamacak kadar ve bir çift at tarafından çekilemeyecek kadar ağır olmalıdır.

merdiven çıkabilir, yol yollardan geçebilir ve deyim yerindeyse yükünü kendi kendine boşaltabilir. [1]

İnsan gücüyle yük taşımanın sınırları oldukça açıktır. 25 ile 40 metreden daha uzun mesafeler için taşınabilen yük 23–27 kg civarındadır. Uzun mesafeler için yükü, yolculuğun büyük bölümünde yük hayvanlarıyla taşımak ve boşaltma noktasına varıldığında elle boşaltmak daha uygun olacaktır. Elbette ki kullanılan insan gücü ile ilgili diğer önemli bir kısıtlama özellikle Roma İmparatorluğunun bazı dönemlerinde insan nüfusu ile bağlantılı olarak insan gücüde sınırlanıyordu.

6.1. Taşımacılıkta kullanılan hayvanlar

Daha büyük yükler ya da daha uzun mesafeler için en uygun taşıma yöntemi sepetli katır ya da eşek kullanılmaktaydı. At yerine katır tercih etmenin çeşitli nedenleri vardı. Katırlar atlardan daha sakin olduklarından ve taşıma işi için daha kolay eğitildiklerinden, yük taşıma görevine daha uygundur. İnatçı hem de daha dayanıklı olan katırlarla uğraşmak, asil ruhlu (veya huysuz) ve dik başlı bir uğraşmaktan çok daha kolaydır.[1]

[1] Kretzschmer 2004, 189
[2] Kretzschmer 2004, 190

Katırın derisi atın derisine oranla daha sert ve dayanıklıdır. Bu nedenle sürtünme ya da berelenme sonucu daha az zarar görür. Soğuğa ve sıcağa karşıda attan daha dayanıklıdır. Toynakları daha serttir ve kayalık yollarda ya da dik yamaçların kenarlarında yere çok daha sağlam basarlar. Yavaş fakat saatte 5 km'ye yakın sabit bir hızla yol alır ve yavaşlığı ihtiyaç duyduğu uyku süresinin kısalığı ile (günde 4–5 saat) kısmen dengelenebilmektedir. [1]

Sonuç olarak hafif yükle yol olarak uygun zeminde günde 80 km.lik yolu bir günde tamamlayabilir. [2]

Romalı komutan Marius'un M.Ö. 101 yılında askerlerin eğitim yürüyüşlerinde çok daha ağır teçhizat taşımasını öngören değişiklikler yapmasından sonra, Romalı askerlerin kendilerine "Marius Katırları" ismini takmalarını anlamak, katırların özelliklerini bildikten sonra daha anlaşılabilir hale gelmektedir.[3]

[1] Kretzschmer 2004, 191
[2] Kretzschmer 2004, 191
[3] Kretzschmer 2004, 190

Aynı koşullar eşekler içinde geçerliydi ancak onların yük ve gövde ölçüleriyle değerler daha düşüktür.

Öküzler daha uysaldır ve yere daha sağlam basarlar. İleri doğru çok güçlü bir itme kuvveti uygulayabilirler. Fakat oldukça yavaştırlar. Ağır bir yükle bir saatte yaklaşık 1,5 km.den daha yüksek bir hızla yol alamazlar. Yolda engeller varsa yalnızca 8-9 km.lik bir yolu tamamlamaları bir tam gün sürebilir. [1]

Deve sadece Kuzey Afrika ve Asya'nın bir bölümünde yararlıydı. [2]

6.2. Ulaştırma

Roma'da çeşitli tiplerde ulaştırma amacıyla arabalar kullanılmıştır. Burada tez konusu ile ilgili olanlar ele alınmıştır.

6.2.1. Resmi posta arabası

[1] Kretzschmer 2004, 197
[2] Goldsworthy 1996, 293

Oldukça hızlı ulaşım aracıydı. Bu araçlara Cursus Publicus adı verilirdi. Bu ulaşım araçları hızlı olmaları sebebiyle sadece posta işlerinde ve resmi görevlilerin yolculukları için kullanılırdı. Düzenli aralarla yol üzerinde bulunan at değiştirme yerleri Mutatio'lar sayesinde bir posta arabası 24 saatte yol şartlarına bağlı olmakla birlikte 200 km'den fazla yol alabilirdi.[1] (Resim–X)

6.2.2. Sarnıç Arabası

Tahta fıçının kullanıldığı su taşıma arabası da maden suyunun taşınmasında kullanılmıştır. Fakat ordu sefere çıktığında, ordunun su ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol oynamış ve büyük ihtimalle kullanılmış olmalıdır.[2] (Resim–XI)

6.2.3. Yük Arabaları

Genellikle iki öküz ya da katırlar tarafından çekilen taşıma araçlarıydı. Hayvanlar boynuzlarının ön tarafından ya da

[1] Kretzschmer 2004, 122
[2] Kretzschmer 2004, 124

katırlarda olduğu gibi boyunlarından tutturulmuş bir boyunduruğa vurulurdu. [1] (Resim-XII)

Askeri tarihte pek anılmasa da Caesar'ın taşıma ve ikmal işleri ile ilgili az da olsa bilgisi vardı. Vagon ya da at arabaları kullandığı ve her bir tümenin ihtiyacı için en azından 500–600 katırın eşyaları taşımada kullanıldığı bilinmektedir. [2]

M.Ö. 36 yılında Part seferinde, istihkam teçhizatlarını, 300 vagon tipi at arabalarıyla taşındığı bilinmektedir. [3]

Afrika savaşında, yaralılar yük arabalarıyla taşınmışlardı.[4]

7. LOJİSTİK VE YÜRÜYÜŞ

Yürüyüş kolunun uzunluğu ve hızı ordunun büyüklüğüne ve ordunun oluşumuna bağlıydı ve özellikle yük arabaları ve taşıdıkları ikmal malzemelerinin çokluğu ile bağlantılı idi. Büyük ve ağır taşıma arabaları, ordunun yürüyüş planına,

[1] Kretzschmer 2004, 124
[2] Fuller 1998, 82-83
[3] Fuller 1998, 83
[4] Fuller 1998, 83

arabaları çeken hayvanların hızlarına büyük ölçüde bağlıydı. M.Ö. 169 yılında Kuzey Yunanistan da arazinin yapısından dolayı, ordu eşyaları yük arabalarından ziyade, yük hayvanları(katır, eşek) tarafından taşınmıştı. Roma ordusu, arazi uygun olduğunda taşıma işlemleri için yük arabalarını her zaman daha uygun bulmuştur. Trajan sütununda bu durum belirtilmiştir. Fakat ordunun yürüyüş hızı arttırılmak istendiğinde, bir kısım eşyaların orduda askerler tarafından taşınması da sağlanmıştır. [1]

Vegetius yeni askere alınan askerlerin eğitimlerinde yaklaşık 20 kg yükler taşıyarak eğitim yaptıklarını belirtir. Roma askerleri kendi koruyucu teçhizatı ve silahların yanında oldukça önemli miktarda da yük taşıdıklarını belirtir. Josephus her bir askerin testere, kova, balta, kazma, kayış, keser ve zincir taşırdı. Bu teçhizatın çoğunluğu kamp yapımında kullanılan teçhizattı. Bu yükler ve askerlerin kendi koruma teçhizatı 21–29,4 kg. bulmaktadır. Fakat eldeki arkeolojik bilgiler ve kanıtlar bu yüklerin her askerin taşıdığı konuda kesin değildir. [2]

[1] Gulliver 2005, 55
[2] Gulliver 2005, 57

Daha ağır teçhizat deri çadır gibi yük hayvanları ya da yük taşıma arabalarında taşındığı, ağır silahlar, kuşatma teçhizatları ve iki, üç günden fazla ikmal malzemeleri taşıma arabaları ile taşınırdı.(Resim-XIII) Fakat bu arabalar ordunun ilerleyişini yavaşlatıyordu. Bu taşıma araçlarını artmasıyla, bu arabalarla ve hayvanlarla ilgilenen hizmetlilerin sayılarının artmasına da sebep oluyordu. Marius'ta olduğu gibi zaman zaman bu ikmal ve diğer teçhizatı askere taşıtarak ilerleme hızı arttırılıyordu. [1]

Roma İmparatorluğu dışında ordu yürüyüşe geçtiğinde, ordu ihtiyaçları müttefik ülkelerce sağlanıyordu. Çünkü Roma ordusu yürüyüşe geçtiğinde gidilen mesafe uzun olduğundan taşınan ikmal malzemeleri çok çabuk tüketiliyordu. Ayrı ordu düşman bölgesine girdiğinde bu bölgede bulduğu ikmal malzemelerinden de faydalanıyordu.

İmparator dışında ordunun bulunduğu bölgeden ele geçirilen ikmal malzemeler, satın alma yolu ile de önemli bir ek ikmal kaynağı kazanılmış oluyordu.

Çeşitli yollarla ele geçirilen ikmal malzemeleri bir ya da daha fazla ikmal bölgesinde depolanıyordu ve Vegedius'un

[1] Gulliver 2005, 58

söylediği gibi bir garnizon tarafından korunuyordu. Ordunun sefere çıktığında yol üzerinde bulunduruluyordu. [1]

Ordular, taktik bir bağımsız sağlamak üzere geçici sürelerle ikmal malzemelerini yanlarına alabiliyorlardı ve bu durum ordunun daha uzaklara gidebilmesini sağlıyordu. Fakat ikmal işleminde herhangi bir bozulma olduğunda ordu hemen kendisini zorluklar içersinde bulabiliyordu. Ayrıca ordular için düşman ordusunun ikmal kaynağına saldırmakta geçerli bir taktikti. [2]

Ordunun ikmal ihtiyaçları ve hayvanların ihtiyaçları ordu üzerinde önemli bir etkisi vardı. Hatta ordunun sefer yolunun seçiminden ve stratejilerine kadar oldukça önemli etkisi olmuştur. Bazen ordu ikmal ihtiyacının karşılanması amacıyla yola çıkış amacından bile sapmaktadır. [3]

7.1. Ordu Yürüyüşü

[1] Gulliver 2005, 59
[2] Gulliver 2005, 60
[3] Gulliver 2005, 62

M.S. 9 yılında Roma askeri ormanın içinden geçiyorlardı. Önden ilerleyen öncü güçler yol üzerinde güvenliği sağlıyorlardı. Fakat orduyla birlikte büyük sayıda arabalar, yük hayvanları, hizmetliler, kadın ve çocuklar bile vardı. [1]

7.2. Yürüyüş kolunun organizasyonu

Caesar 6. lejyonla birlikte lejyonun önünde ilerliyordu. Eşya arabaları geri orduya alınmış iki lejyonun koruması altında Ceasar'ı izliyordu. [2]

Ordunun çeşitli bölümlerine ait eşyalar, uzun bir taşıma konvoyu oluşturmak yerine yürüyüş kolunun çeşitli bölümlerine dağıtılarak yürüyüş kolu içinde bölünerek taşındı.[3] (Resim-XIV)

Onasande ve Vegetius her ikisinde belirttiği gibi sadece bir eşya konvoyu vardı. Fakat bu konvoyun çevresine koruma amaçlı birlikler ilave edilmişti. [4]

---

[1] Gulliver 2005, 32-33
[2] Gulliver 2005, 38
[3] Gulliver 2005, 39
[4] Gulliver 2005, 40

Eğer ordunun yürüyüşü sırasında orduda İmparator ya da İmparator ailesinden kimse varsa bunlar yürüyüş kolunun merkezine yerleştirilirdi. Eşya konvoyları ve kuşatma malzemeleri de emniyetli biçimde yürüyüş kolunun ortasına ya da büyüklüklerine göre bölünüp, yürüyüş kolunun içine yerleştiriliyorlardı. [1]

7.3. Seferde Ordu İhtiyaçlarının Taşınması

Roma askerleri, kendi koruyucu teçhizatlarını ve silahlarını yanlarında taşırlardı. Bunun yanında önemli miktarda yük de taşıdıklarını Josephus belirtir. Bu taşınan teçhizatın çoğunluğu kamp yapımında kullanılan gereçlerdi. Yine Josephus, taşınan bu teçhizatların arasında testere, kova, balta, kazma, kayış, keser ve zincir gibi teçhizatların olduğunu söyler. Bu yüklerle birlikte askerin kendi koruyucu teçhizatı toplandığında 21–29.4 kg arasında değişmektedir. Fakat eldeki arkeolojik bilgiler ve kanıtlar bu yükleri her askerin taşıdığı konusunda kesin değildir. [2]

[1] Gulliver 2005, 41
[2] Goldsworthy 1996, 57

Daha ağır teçhizat deri çadır gibi yük hayvanları ya da yük taşıma arabalarında taşındığı, ağır silahlar, kuşatma teçhizatları ve iki, üçlük askerin yiyecek maddeleri de taşıma arabaları ile taşınırdı. Fakat bu arabalar ordunun ilerleyişini yavaşlatıyordu. Bu taşıma araçlarını artmasıyla birlikte, bu arabalarla ve hayvanlarla ilgilenen hizmetlilerin sayılarının artmasına da sebep oluyordu. Marius'ta olduğu gibi zaman zaman ordunun ilerleme hızının arttırılması istendiğinde malzemelerin ve diğer teçhizatların taşınması işi askerlere yaptırılıyordu. [1]

Ordunun yürüyüş halinde iken, ikmal malzemelerini taşıyan arabalar ve yük hayvanları genellikle yürüyüş kolunun ortasında ya da yürüyüş kolunun sonlarına doğru yerleştirilirdi.(Resim-XIV) Bu yapılırken; herhangi saldırı ya da baskın durumunda ikmal malzemelerinin korunmasının kolaylığı ya da en az zararla kurtarılması amaçlanıyordu.

7.4. Kamp yeri

Geçici kamp yerleri, su ikmaline, tahıl ikmaline ve ağaç ikmaline uygun yerlere yakın olmalı fakat sel baskınına müsait olmayan ve bataklık arazi üzerinde olmamalıdır. Eğer geçici

[1] Goldsworthy 1996, 58

kamp bir günden daha fazla kullanılacaksa, sağlıklı bir yer olmalıdır. Aynı yer bir daha kamp için kullanılmamalıdır. Çünkü hava ve su kirli olacaktır. Kamp yeri ayrıca orman kenarında ya da vadide de olmamalıdır ve ani düşman saldırısında kampa yardım edilebilmelidir[1].

7.5. Kamp yapımı

Takımlarıyla birlikte askerler için hizmet binaları hazırlamak üzer büyük sayıda marangoz da orduyla birlikteydi. Bir Roma kasabasına benzeyen Roma askeri kampında bina inşasından, gözetleme kulelerine kadar tüm ahşap işleri bu marangozlar tarafından yapılırdı. [2] Yürüyüş borusu çalındığında, askerler teçhizatlarını katırlara yüklerlerdi. Kamptan ayrılırken kamp ateşe verilirdi. Çünkü kamp terk edildikten sonra düşmanlar tarafından kullanılması istenmiyordu aynı zamanda Roma ordusu için yeni bir kamp kurmak zor bir eylem değildi. [3] (Resim-XIX)

7.6. Hizmetliler ve kamp takipçileri

[1] Gulliver 2005, 69
[2] Flavius, III, 70
[3] Gulliver 2005, 89

Seferdeki bir Roma ordusu sadece askerler, onların eşyaları ve teçhizatlarından oluşmuyordu. Orduya eklenmiş olan hizmetliler hayvan yemi, yiyecek ikmali ve eşya taşıyan arabalarla ilgili olarak kurulmuşlardı. Normal olarak silahlı olmamalarına rağmen bazı askeri harekatlara da katılırlardı.

Tacirler ve orduyu izleyenler-tedavi edenler ve fahişelerin hizmet dışında resmi olarak başka görevleri yoktu.

Bu kişilerin sayıları ve ikmal problemi ve orduyu yavaşlatma yanında ordunun büyüklüğüne göre artardı. Fakat bunlar aynı zamanda bazı generallerce, ordunun disiplinini ve morali üzerinde olumsuz etkileri olduğu bazı generallerce gözlenirdi. Fakat kamp hizmetlilerinin sayısı genel olarak az olduğu muhtemeldir. Her bir lejyonda 400–600 civarında hizmetli olduğudur. Fakat deliller yeterli değildir.[1] Hizmetliler askerlere hizmette edebilirdi.

Yük hayvanlarının otlatılması ve beslenmesinin yanında asıl görevleri, bu hayvanların takip ve kontrolü idi. Orduyla

[1] Gulliver 2005, 29

beraber hareket eden tacirler ordu kamp yaptığında, ilave bir ikmal kaynağı olarak görülürlerdi. [1]

Roma ordusu esnek bir orduydu. Yani askeri problemler, yeni düşmanlar ve yeni topografyalarda yüz yüze geldiklerinde silah ve teçhizatları, savaş taktikleri ve organizasyonları değişti.[2]

8. YERLEŞİK LEJYONLAR

8.1. Yerleşik lejyonlarda yerleşim düzeni

Yerleşik lejyonlardaki yerleşim şekli tıpkı bir Roma yerleşim yeri biçimindedir. Kare şekline oldukça yakındır. Yerleşim içinde yolların birbirlerini dik olarak kesmesinden dolayı parçalara ayırdıkları bölümler kare ya da dikdörtgen biçimlidir. Bu durum kampın düzenli bir sekil almasında önemli bir etkendir. (Resim-XVI – XVII)

Yerleşik lejyonlarda ordunun ihtiyaç duyabileceği her türlü yapı mevcuttur. Bunlardan özellikle lojistijkle ilgili

[1] Gulliver 2005, 30
[2] Gulliver 2005, 31

olanlar: Depolar (Yiyecek-İçecek; Silah – Teçhizat depoları), imalat atölyesi gibi yapılar sayılabilir. (Resim XVIII)

8.2. Yerleşik lejyonlarda lojistik

M.S. ikinci yüzyılın sonlarında lejyonlar ve Auxilary birlikleri 19 eyalet içersinde kalıcı üslere yerleştirildiler.(Harita I, -tabula poitingeriana'dan bir parça- II, III) Eyaletler içersindeki 400.000 civarında askerin birçok potansiyel yararlarının yanında, özellikle ana yol kenarlarına yerleşmiş yerli halk içinde tehlikeleri vardı. Farklı eyaletlerde askeri yerleşmeler ve sık sık aynı eyaletteki farklı askeri üslerin tamamına askeri ikmal yapılmasını mümkün olmayacak hale getiriyordu. Elbise, deri, at, birlik yer değiştirmesinde kullanılan çekme ve taşıma işlerini yapan yük hayvanları, inşa malzemeleri, kereste, demir, şarap, et gıda malzemeleri ve tahıl ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla alışveriş merkezleri birliklerin yanlarına yapıldı. Ordu kendine yeterli değildi. Bundan dolayı askerler, hayvanları otlattılar, lejyonlara tahsis edilen topraklarla (territorium) üretim yapmak amacıyla kullandılar. Büyük miktarlardaki ikmal malzemeleri o bölgelerden ya da yörece biraz daha uzak bölgelerden kamplara getirildi. Böylesine yüksek miktarlardaki tahıl tüketimi, yerel

halk içinde normalin üzerinde bir tarım yapılması gibi bir etki yaptı. Ordunun kullandığı tahıl için yapılan üretimde çeşitli yollarla alınan vergi ya da kira gibi giderler yapılmadığından dolayı bu durum dikkate değer miktarda karlı bir potansiyel olduğu kesindir. [1]

Askeri üsler bazen seyrek yerleşim alanlarının bulunduğu yerlere ve sömüre altındaki bölgelere, bazen de ulaşımın stratejik önem taşıdığı yerlere ve bundan dolayı ticaretinde gelişebileceği yerlere kuruldular. Askerler koruma, bina yapımı, teknik yardım ve yeni kolaylıklar getirdiğinden, kırsal çevrede organize edilmiş yeni bir yaşam biçiminin oluşumunu sağladı. Çok daha önemlisi, askerler halkı kendine doğru çekti. Bunun nedeni muhtemel kar olanakları ve işlerini geliştirme düşüncesi onları askerlere getirdi. Vatandaş olan ve vatandaş olmayanlar askeri birliklere vazgeçilmez hizmetler sağladılar. Bunlar ticaret adamları, sanatkarlar, hancılar ve kadınlardı. İlkel tabiatın geçici yerleşim yerleri, askeri kampların semtleri olarak büyüdüler. Lejyonlar, kalıcı ya da yarı kalıcı üsleri elde etmeye başladıklarından Canabae'ler daha karmaşık ve kalıcı yapılarla geliştiler. [2]

[1] Campbell 2000, 140
[2] Campbell 2000, 141

Yardımcı birliklerinin bulunduğu bölgelerde de Vici'ler üslerin ya da ileri karakolların çevresinde büyüdüler.

Canabae'ler askeri üslerden ne kadar uzakta kurulabileceğine o bölgedeki üs komutanının sorumluluğundaydı. Bu bölgelerde zaman içinde eski askerlerde yerleşmeye başladılar. Bu oluşan yeni Canabae'lerde yönetim Roma vatandaşları ile eski askerlerindi.[1]

Bu yerleşim merkezlerindeki yaşam kalitesi birinci yüzyılın sonundan ikinci yüzyılın ortalarına kadar oldukça arttı. Yaşam koşulları değişti. Ahşap binaların yerlerini taş binalar, içinde kendi banyoları olan daha geniş evler yapıldı. [2]

8.3. Yerleşik lejyonlarda askerlerin beslenmeleri

Barış zamanında, Roma askerlerinin zengin bir menüleri vardı. Buğdaydan yapılan ekme, lapa ve makarna. Antanine duvarının kanalizasyonunda yapılan incelemede bu beslenme şeklinin genelde bitkisel bir beslenme olduğu söylenebilir. Ayrıca elma, armut, erik, kiraz, şeftali, üzüm, zeytin, incir, nar

[1] Campbell 2000, 141
[2] Campbell 2000, 141

gibi meyvelerde askerlerin beslenmesinde yer alırdı. Bunlara ilave olarak yer fıstığı, fındık, ceviz, kayın ağacı meyvesi çerezleri de yer alırdı. [1]

Ayrıca lahana, fasulye, bakla, havuç ve sarımsak gibi geniş bir sebze yemekleri menüsünde hazırlanırdı. Bunlara ilave olarak et tüketilirdi. Bu duruma en güzel örnekler Almanya ve İngiltere'deki kalıcı Roma askeri kamplarının kazısı sırasında bulunan kemiklerinin incelenmesinden sığır, koyun ve domuz en çok tüketilen hayvanlar olmasına rağmen, keçi, geyik türleri ve balık çeşitleri de tüketilen hayvanlar arasındaydı. [2]

Roma askerlerinin barış zamanında beslenmelerinde zengin bir menünün hazırlandığı ortadadır. Fakat bu zengin menünün lejyonların bulunduğu bölgeye göre değişiklik göstereceği de göz önüne alınmalıdır.

Ayrıca şarap ya da ekşi şarapta suyla karıştırılarak tüketilirdi. [3]

[1] Fields 2006, 30
[2] Fields 2006, 30
[3] Fields 2006, 30

Roma askerlerinin normal olarak iki ana yemek öğünleri vardı. Bunlar kahvaltı olarak nitelendirilebilecek (=jentaculum) ve akşam yemeği olarak nitelendirilebilecek(=cane)
Her bir asker kendisine verilen yiyecekleri kendisi pişirmekle sorumluydu. [1]

9. ROMA DÖNEMİNDE TIP

M.Ö. 2 yüzyılda İskenderiyeli Serapion, Tarentumlu Glaukias, Antakyalı Apollonios ve Apollonios Biblas, Kyerene'li Ptolemaios, Tarentum'lu Herakleides, İskenderiyeli Zopyros, Kition'lu Apollonios, Napoli'li Lykos gibi isimlerle deneysel tıp akımı Anadolu ve Mısır'dan İtalya'ya ulaşmıştır.[2]

M.Ö. 2 yüzyıl Akdeniz Bölgesinde Roma'nın bir süper güç olarak ortaya çıktığı, Hellas, Adalar, Anadolu ve Suriye'yi ele geçirdiği bir dönemdir. Bu dönemde Helen geleneğinde yetişmiş hekimler hem imparatorluk eyaletlerinde hem de başkent Roma'da hekimlik mesleğinin liderliğini ellerinde tutarken, başşehirde gerçek Roma yurttaşı olan bir hekimler grubu gelişiyordu. Bunlar Hellence bilmiyorlar ya da bu dili çok

[1] Fields 2006, 31
[2] Serdaroğlu 2002, 26

kötü konuşuyorlardı. Romalılar kendi halk hekimliği geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olmaları nedeniyle Helenli hekimlere ve onların tıbbına, getirilen yeniliklere, ortaya çıkan yeni akımlara kuşku ile bakıyorlardı.

9.1. Roma ordusunda sağlık hizmetleri

Augustus dönemine kadar tıbbi hizmetler ile ilgili bilgi mevcut olmayıp, Augustus dönemde özel cerrahların yüksek rütbelilerin tedavileri amacıyla orduya katılmışlardı. [1]

Bugünkü anlamda hastanelerin gelişmesi, daha çok Roma İmparatorluk dönemine, M.S. 1 yüzyıl ortalarına rastlar. (Resim XX - XXI)

Ancak Büyük İskender'in ordusunda hastalanan ve yaralı askerler için kentlerde bakım ve istirahat evleri oluşturduğu bilinmektedir.

Romalılarında ilk hastaneleri, hasta askerlerin iyileşme dönemlerini geçirecekleri ve askeri nitelikli olan bu yapılar kare ya da dikdörtgen biçimli olarak bir alanı kuşatan yan yana dizili

[1] Fuller 1998, 84

odalar şeklindeydi. Bu örnekler bugünkü hastanelerin kökenini bu ordu bakımevleri ve hastanelerin oluşturduğu düşünülebilir.[1]

Bu dönemde ayrıca Auxilia (yardımcı sınıf) birliklerine, şehir dışındaki birliklere ve lejyonlara tıbbi hizmet birimleri eklenmiştir. Bu birliklere atanan Medici (doktor)'lar eğitilmişlerdir. [2]

10. ROMA ASKERLERİNİN SOSYAL HAKLARI

10.1. Askerlerin ücretleri

Augustus zamanına kadar gerek devlet bütçesinden gerekse yönetimi ele geçiren Romalı yöneticiler tarafından(Iulius Cesaer gibi) tarafından kendi şahsi servetlerinden askerlere belirli dönemlerde ödemeler yapılmaktaydı.

[1] Serdaroğlu 2002, 33
[2] Campbell 2000, 103

Augustus'la birlikte bu durum bir düzene oturtuldu. Çünkü Augustus'un bu düzenlemeleri yapmasının çeşitli nedenleri vardı;

Bunlardan birincisi, Askerlere yapılacak ödemelerin belirli kurallara bağlanarak devlet bütçesinin belirlenebilmesi ve düzene koyulabilmesi idi çünkü askeri harcamalar Augustus döneminde 400 milyon sestertius'u aşıyordu ve askerlere herhangi bir nedenle yapılacak fazla bir ödeme yada daha fazla askerin silah altına alınması Roma bütçesi üzerinde ciddi finansal problemlere neden olabilecekti.

İkinci neden ise, Augustus'un askeri hizmeti bir meslek olarak görmüş olması ve askerlerin bütün ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanmasının gerektiğini düşünmesidir.

Augustus'la birlikte düzene konulan askeri ödemeler, kendisinden sonra gelen imparatorlarca da devam ettirilmiştir. Aşağıdaki tablo yaklaşık olarak 250 yıllık bir dönemi kapsamaktadır.[1]

[1] Campbell 2000, 20

Dönem	Lejyon Piyadesi	Yardımcı Piyade	Lejyon Süvari	Yardımcı Süvari
Augustus	900	750	1050	900
Domitian	1200	1000	1400	1200
Sep.Severus	2400	2000	2800	2400
Caracalla	3600	3000	4200	3600
Maximinus	7200	6000	8400	7200

Tablo ile ilgili açıklamalar:

1- Askerlerin ücretlerindeki artışın, askerlerin refahını artırmakla birlikte, temel olarak zaman içinde Roma İmparatorluğunda para değerinin düşmesinden (enflasyon)kaynaklandığı ortadadır.

2- Lejyon piyadesi ile lejyon süvarisi, yardımcı piyade ve süvariden daima fazla bir ücret almıştır.

3- Süvari sınıfının daha fazla ücret almasının nedeni süvari sınıfının aynı zamanda atlarının masraflarının(saman, ot gibi) da kendileri tarafından karşılanmasından kaynaklanmaktadır.

10.2. Askerlikten hizmetinden ayrılma (Emeklilik)

Caesar zamanına kadar askerlik hizmetini tamamlayan askerler ordudan ayrılırlar ve sivil yaşama geri dönerlerdi. Fakat devlet tarafından herhangi bir yere yerleştirilme yapılmazdı. Fakat Caesar tarafından M.Ö. 47-44 yılları arasında orduda hizmet sürelerini tamamlayarak ayrılan eski askerleri (sayıları yaklaşık olarak 15.000 kişi) var olan sivil yaşamı etkilemeyecek şekilde küçük gruplar halinde İtalya içerisine yerleştirdi. Caesar'la birlikte eski askerlerin belirli bölgelere devlet eliyle yerleştirilme geleneği de başlatıldı.

Augustus daha da ileri giderek, küçük gruplar halinde yerleştirmek yerine onlar için yeni yerleşim yerleri kurmaya başladı. Eski asker yerleşimleri kurulurken imparatorluğun yönetim politikaları da etkili olmuş, İtalya dışında kurulanlar, Romalı nüfusunun az olduğu bölgelere ve stratejik önemi olan bölgelere kurulmasına özen gösterilmişti.(Anadolu'da Pisidia Antioch'yası ve Zeugma)

M.S. 14-117 tarihleri arasında 50 civarında eski asker yerleşim yerlerinin kurulduğu bilinmektedir.[1]

M.S. 117 den sonra yönetime gelen imparatorlar eski askerler için yeni yerleşim yerleri kurmayı bıraktılar çünkü yeni yerleşim yerleri kurmak hem Roma için oldukça pahalıya gelmeye hem de yeni yerleşim yeri bulma sorunları ortaya çıktı. Bunun yerine yerleşik lejyonlar etrafında yeni ortaya çıkmaya başlayan yerleşim yerlerine yerleştirilmeye başladılar. Bu yeni durum, Roma için yeni asker kaynaklarının ortaya çıkmasını sağlayacaktı.

10.3. Evlenme hakkı

Roma askerlerinin askeri hizmetleri devam ettiği sürece evlenmeleri yasaktı. Bu durumun temel nedeni askerlerin askerlik hizmeti dışında bir bağlarının olmaması gerektiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Fakat bu durum yerleşik lejyonlarda görevli askerlerinin eşleri, çocukları yada evlerinin olmadığı anlamına gelmiyordu. Evlenmeleri yasak olduğundan eşleri ile evlenmeden yaşıyorlar

[1] Campbell 2000, 211

ve çocuk sahibi de oluyorlardı. Bu durum Roma vatandaşı olmayan eşlerine yada çocuklarına evliliğin yasal olmamasından dolayı vatandaşlık hakkı vermiyordu.

Askeri hizmette olanların bazılarının eşleri ve çocuklarıyla beraber yaşıyor olmaları, çok büyük ihtimalle lejyonlarda biliniyordu ve bu duruma göz yumuluyordu.

Septimus Severus'un imparatorluğu zamanında askerlerin evliliği ile ilgili bütün yasaklamalar ortadan kaldırılarak, askeri birlikler ve imparator arasındaki ilişkileri düzenleyen yeni bir dizi kuralları koydu.[1]

[1] Campbell 1978, 153-166

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sıkı bir disipline sahip olan Roma Ordusu bu anlayışını lojistik sistemin zaman içerisindeki değişim ve yeniliklerine uygun olarak devam ettirebilmiştir. Böylesine genişlemiş bir imparatorluğu ayakta tutmanın yollarından birisinin de güçlü bir ordunun varlığına ve onu destekleyebilecek güçlü bir lojistik sisteme inanmışlar ve bu bu düşüncelerini de büyük harcamalar yapmaktan kaçınmayarak göstermişlerdir. Bunu sağlamak için yol yapımına, yolların bakımlı tutulmasına ve yollar üzerinde sürekli güvenliği sağlayabilmişlerdir. Yollarla bağlantılı olarak ulaşım araçlarıyla, imparatorluğun tüm bölgeleriyle yönetim merkezi arasındaki iletişimin sürekliliğini sağlayabilmişlerdir.

Özellikle yerleşik lejyon sistemine geçildikten sonra kurdukları kampların zamanla genişlemesi sebebiyle yapılaşmalar oluşmuş ve lejyonlar etrafında kentler oluşmaya başlamıştır. Bu yeni oluşumla yerleşik lejyonlar çok büyük oranda kendi kendine yeterli, üretim yapan birimler haline gelmeye başlamışlardır. Bu durum yerleşik lejyonların merkeze olan bağımlılıklarını azaltmıştır. Bu durum, o dönemlerde Romalıların oluşturdukları bir yeniliktir.

Romalılar, Ordularının başarısı üzerinde, lojistik'in önemini kavramışlar ve bunda da süreklilik sağlamayı bilmişlerdir.

SUMMARY

Rome which became a world empire during the ages had a considerably powerful army and a very good logistic system that backed up the army whose importance was well realized by the Romans.

They also managed to develop their logistic system according to the needs of the age. They formed legions settled by constantly renewing and developing soldiers' sources and they placed them to the region where they needed most or they may be attacked. They organized settled legions as they may be largely enough for themselves

They rearranged the roads on every region where they conquered. They took security measures to make the roads safer. This situation of the roads made it easy for the army to go to the other regions and made it possible for materials that the army needed to be carried to the legions. needs of army to reach legions. Safer roads had also important effects on developing of trade of Rome

Rome realized that concept of logistics is an indispensable element for supporting the army.

BİBLİYOĞRAFYA ve KISALTMALAR

AGAOĞULLARI-KÖKER 1991 AĞAOGULLARI M.A.-KÖKER.L.,İmparatorluktan Tanrı Devletine, ANKARA

BRUNT 1962 BRUNT P.A.,''The Army and The Land in the Roman Revolutation.'', JRS, Volume LII, 69-84

CAMPBELL 2003 CAMPBELL B., Greek and Roman Artillary, Oxford

CAMPBELL 2000 CAMPBELL B., The Roman Army 31BC-AD 337, Chesham

CAMPBELL 1978 CAMPBELL B.,''The Marriage of the Soldiers Under the Empire'', JRS, Volume LXVIII, 153-166

DEMİRCİOĞLU 1993 DEMİRCİOĞLU H., Roma Tarihi , Ankara

LAROUSSE — DİCTİONNAIRE LAROUSSE, Cilt:4, İstanbul, 1994

FIELDS 2006 — FIELDS N., Roman Auxiliary Cavalaryman AD 14-193, Oxford

FLAVIUS — The War of the Jews, www.perseus.tufts.edu

FULLER 1998 — FULLER J.F.C., JULIUS CEASAR, Kent

GOLDSWORTHY 1996 — GOLDSWORTY A.K., The Roman Army At War, Oxford

GULLIVER 2005 — GULLIVER C. M., The Roman Art of War , Gloucestershire

HEINZ 1958 — HEINZ K., Rom und Seine Welt, München

HENSE 1948 HENSE L., Helen-Latin Eskiçağ Bilgisi Çeviri: BAYDUR S.Y., İstanbul

İREÇEK 1990 İREÇEK K.Y., Belgrad-İstanbul-Roma Askeri Yolu, Çeviri:BALKANLI A.K., ANKARA

KRETZSCHMER 2004 KRETZSCHMER F., Antik Roma'da Mimarlık ve Mühendislik, İstanbul

POLYBIUS Histories, www.perseus.tufts.edu

SEKUNDA 2005 SEKUNDA N., Rebuplican Roman Army BC 200-104, Oxford

SEKUNDA-NORHTWOOD 2005 SEKUNDA N. – NORHTWOOD S. , Early roman Armies, Oxford

SERDAROĞLU 2002 SERDAROĞLU Ü., Eskiçağ'da Tıp, İstanbul

CAH 1971	THE CAMBRIDGE ANCIENT HISTORY, Volume:IX, London

AA (Archaologischer Anzeiger) 1997 (572-576) esas alınmıştır. Bunun dışındaki kısaltmalar:

RESİMLER VE HARİTALAR LİSTESİ

Harita I	www.romansites.com
Harita II	CAMPBELL 2000
Harita III	CAMPBELL 2000
Resim I	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim II	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim III	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim IV	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim V	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim VI	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim VII	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim VIII	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim IX	www.larp.com/legioxx/hamata.html
Resim X	KREZTSCHMER 2004
Resim XI	KREZTSCHMER 2004
Resim XII	GULLIVER 2005
Resim XIII	GULLIVER 2005
Resim XIV	GULLIVER 2005
Resim XV	HEINZ 1958

Resim XVI GULLIVER 2005
Resim XVII GULLIVER 2005
Resim XVIII HEINZ 1958
Resim XIX GULLIVER 2005
Resim XX SERDAROĞLU 2002
Resim XXI SERDAROĞLU 2002

Segmentum I
THYLE INS.
IBERNIA INS.
CALEDONII SCOTI
BRITANNIA
BRACCATI BARBARI
MONS ATHLAS.
Massyli.

Harita-I

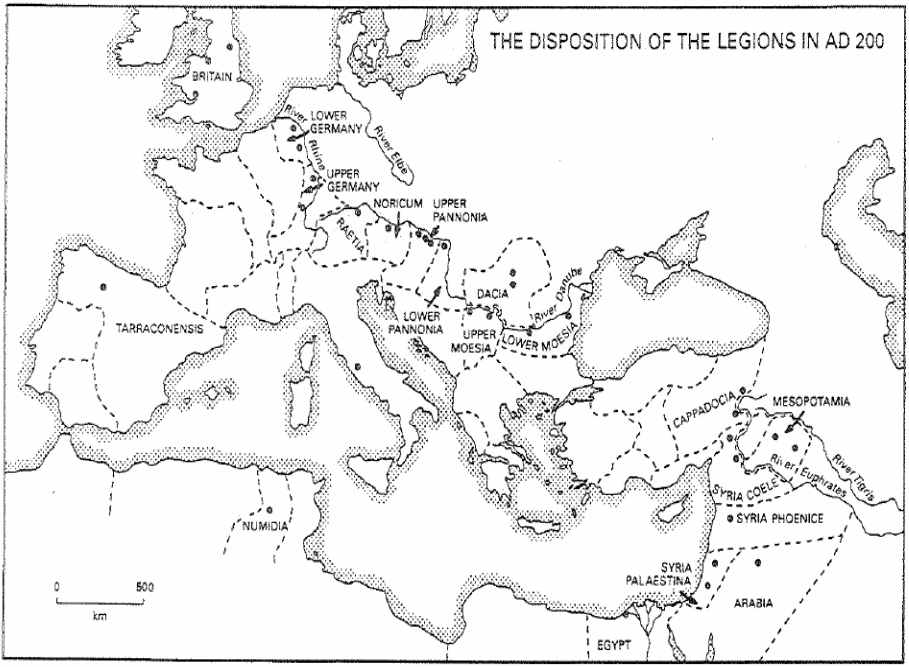

Figure 4 The disposition of the legions in AD 200

Harita II

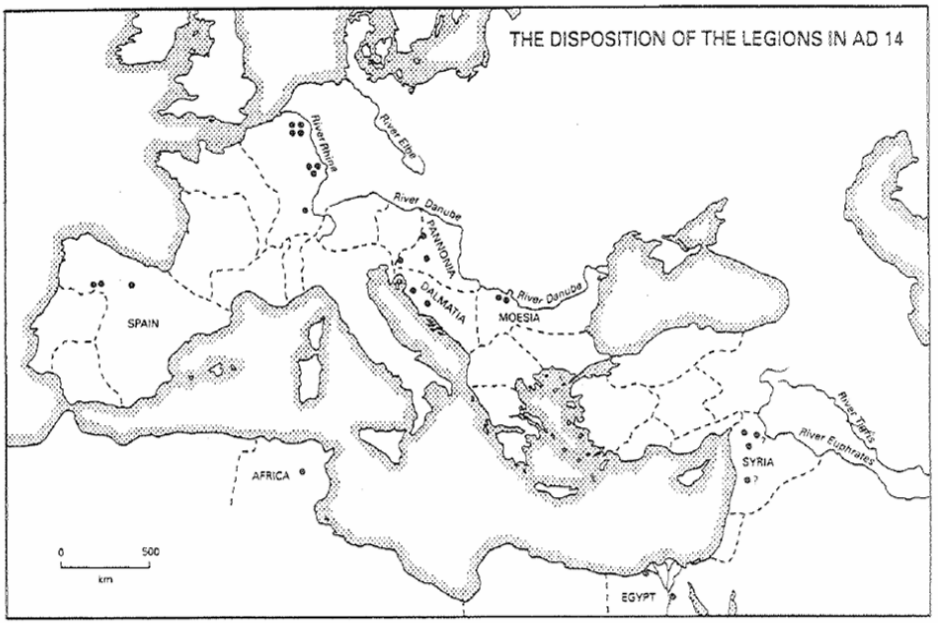

Figure 3 The disposition of the legions in AD 14

Harita III

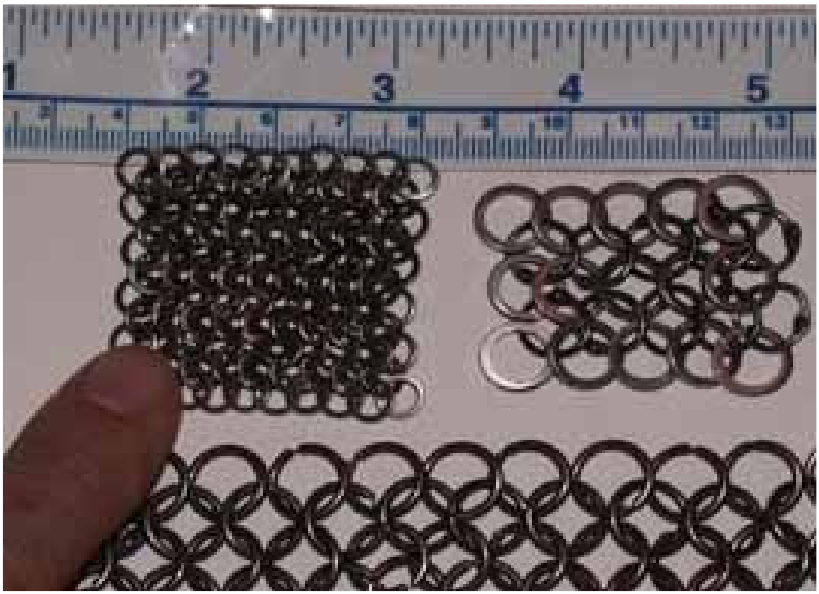

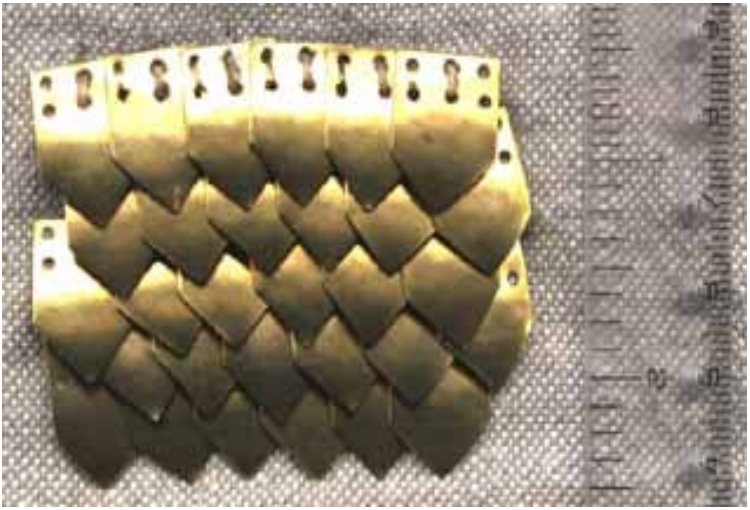
Resim-I

Resim-II

Resim-III

Resim-IV

Resim-V

Resim-VI

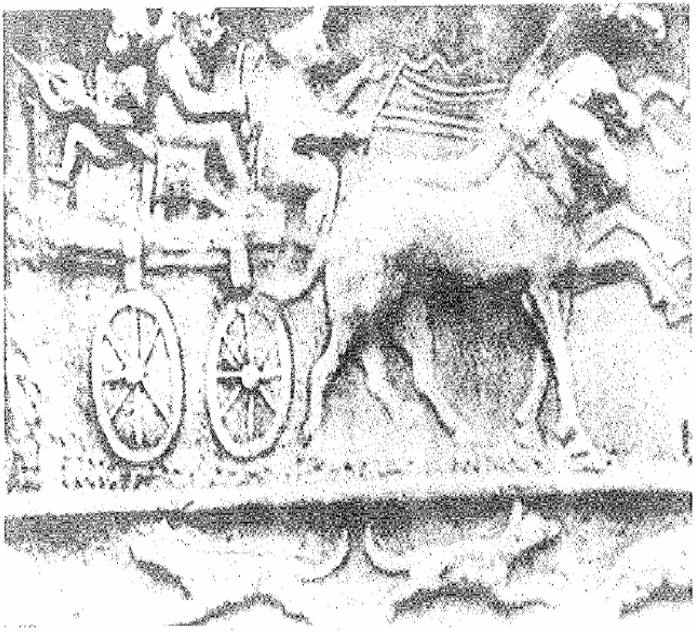
Resim-VII

Resim-VIII

Resim-IX

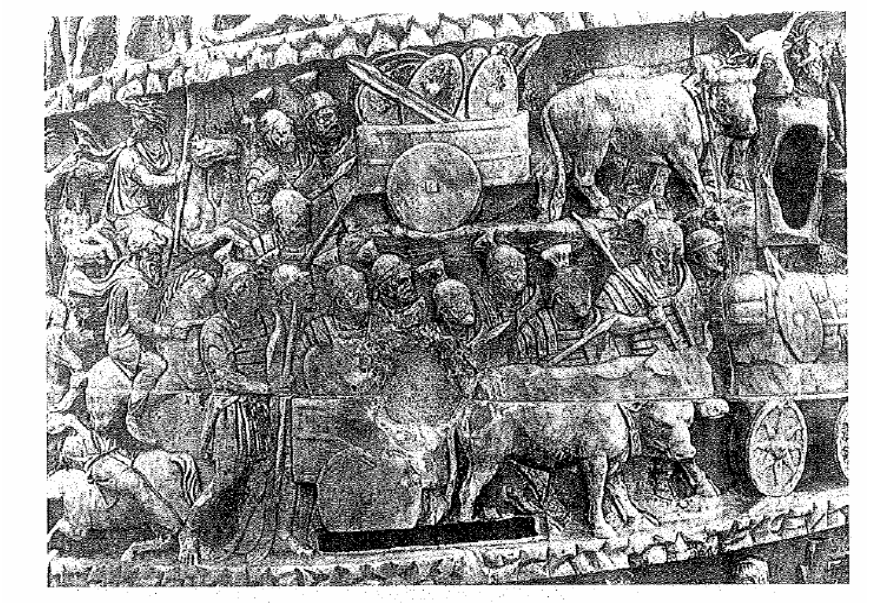
125. Posta arabası. Kostolotz'da (Moesia, Güney Balkanlar) bir mezar-taşı *(Belgrad Müzesi).*

Resim-X

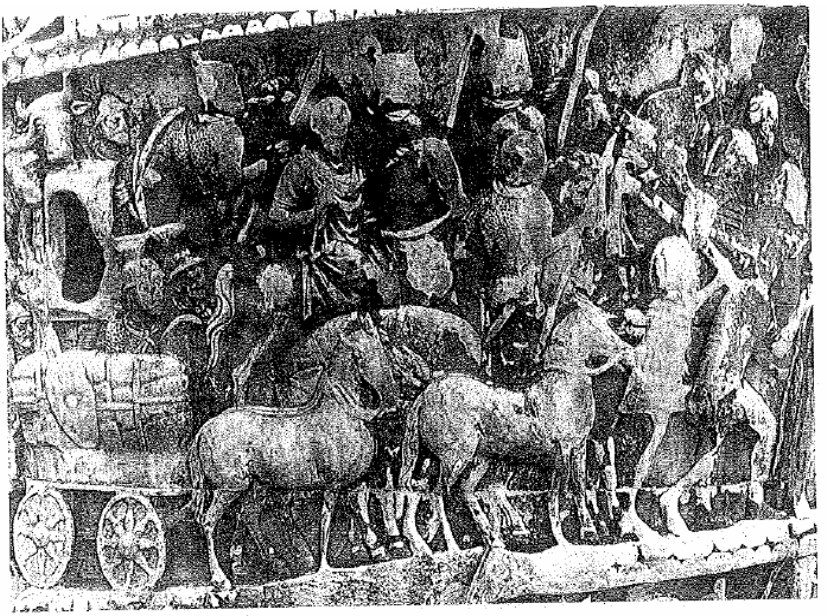
126. Sarnıç arabası. Santander'de (İspanya) bulunmuş gümüş kase.
(*Castro Urdiales - Kuzey İspanya, A. de Otañes Koleksiyonu'ndan).*

Resim-XI

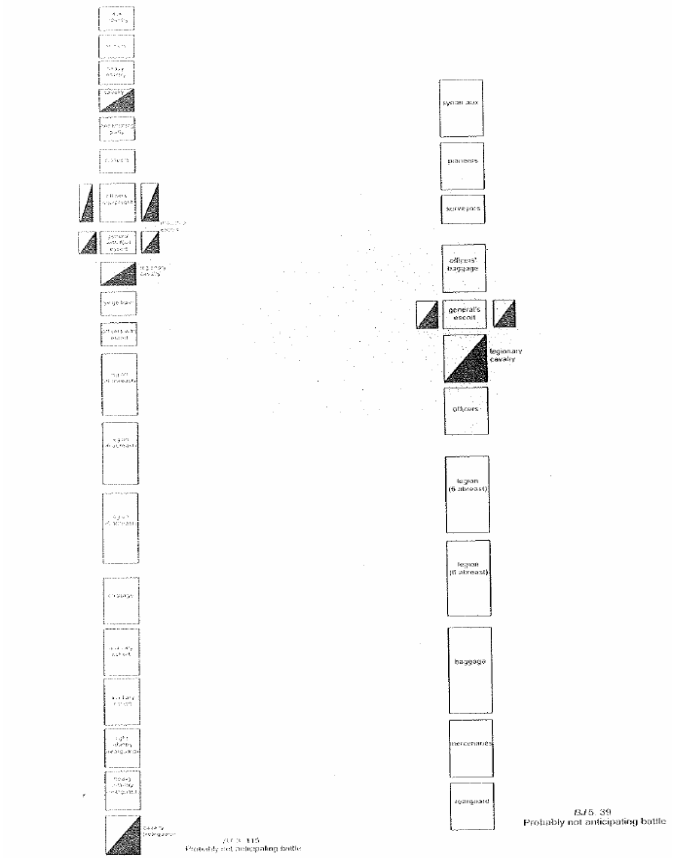
22 *Ox carts accompanying the army, Column of Marcus Aurelius.* Courtesy DAI

Resim-XII

24 *Mule carts, Column of Marcus Aurelius.* Courtesy DAI

Resim-XIII

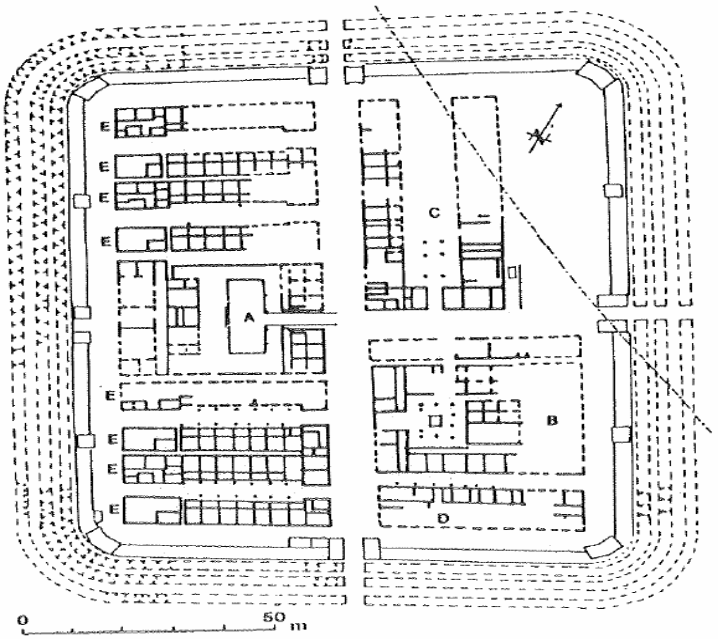
16 *Vespasian's advance into Judaea, AD 67. (Not to scale)*
17 *Titus' march on Jerusalem, AD 70. (Not to scale)*

Resim-XIV

Römische Soldaten beim Baumfällen. Von der Trajanssäule.

Resim-XV

A = Headquarters
C = Long Barracks
E = Barracks

B = Prefect's House
D = Hospital

Figure 2 Auxiliary fort at Valkenburg, Holland, *c.* AD 40 (1.5 hectares)

Resim-XVI

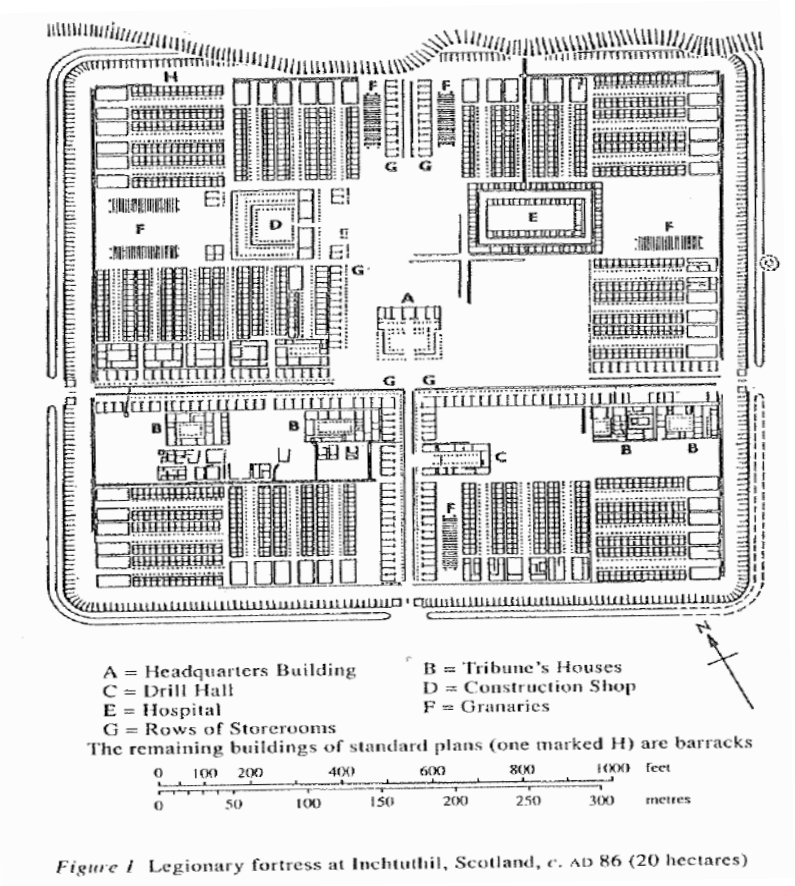
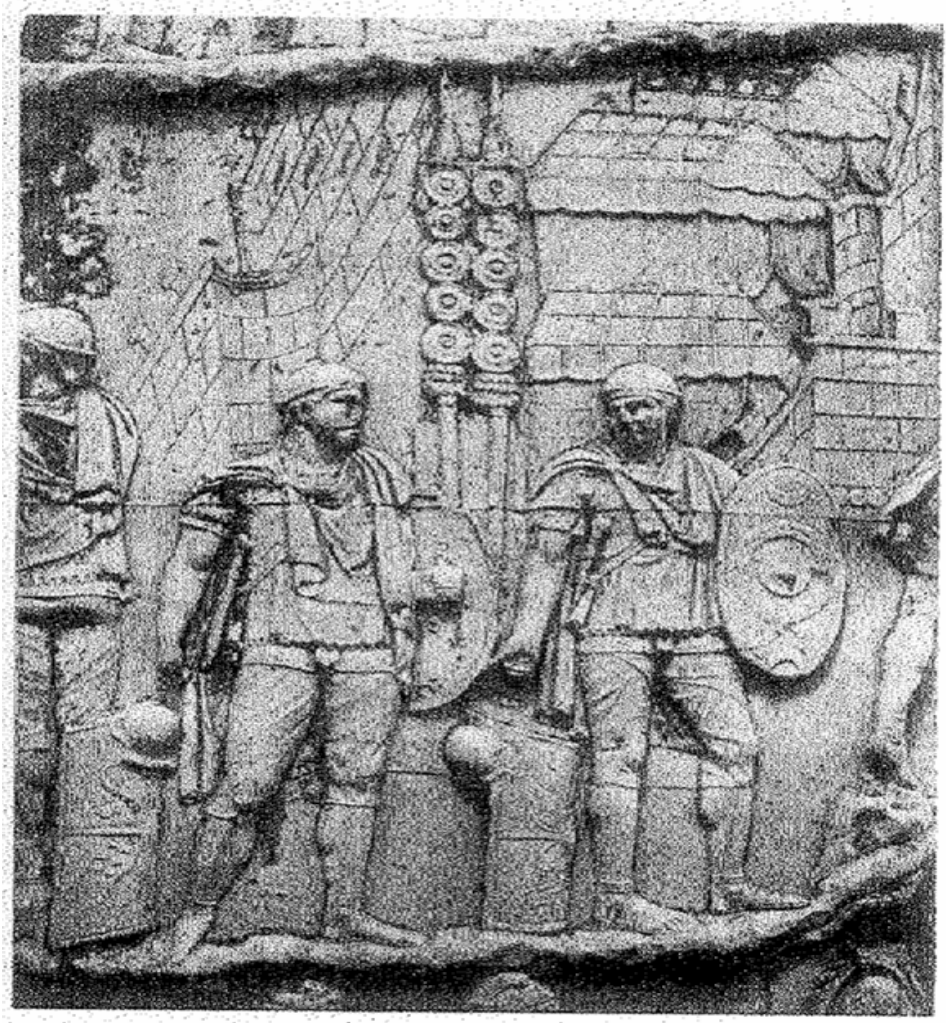

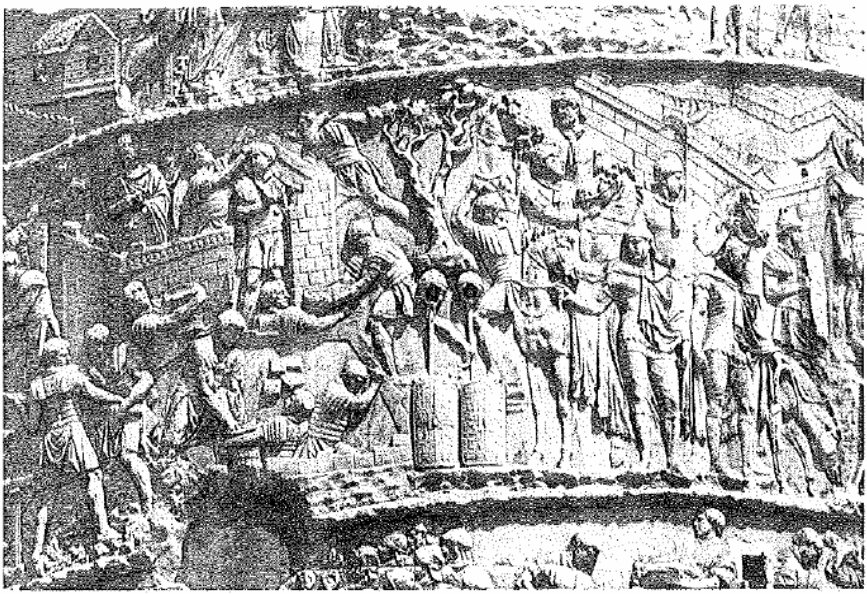
Figure 1 Legionary fortress at Inchtuthil, Scotland, *c.* AD 86 (20 hectares)

Resim-XVII

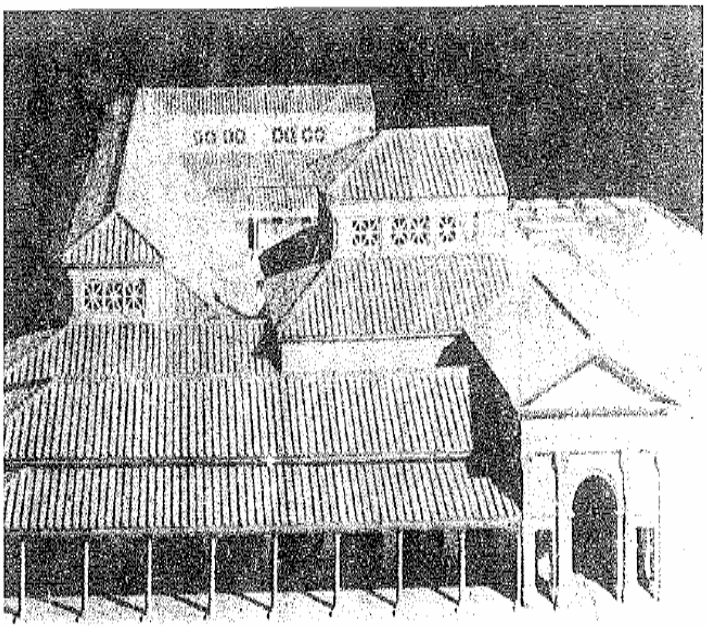
Römisches Lager mit Posten. Von der Trajanssäule.

Resim-XVIII

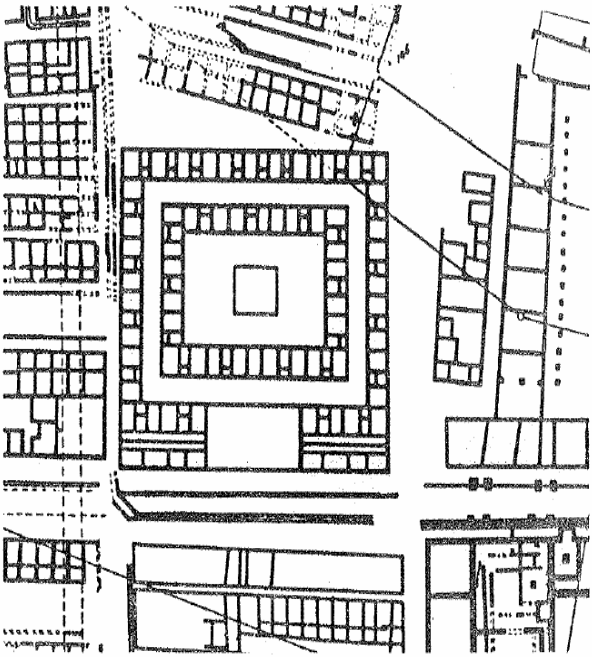
34 *Entrenching camp: the soldiers' arms are set up nearby in case of emergency.*
Courtesy JCN Coulston

Resim-XIX

Resim 21 Bir Roma askeri hastanesinin maketi - Castra Vetera (Xanten) - Almanya

Resim-XX

Resim 22 Roma askeri Hastanesi, Vindonissa Valetudinarium'u

Resim-XXI